

ГУМОР У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Баранова Світлана Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології
Сумського державного університету
s.baranova@gf.sumdu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-9425-9774

Калініченко Ірина Петрівна,
студентка
Сумського державного університету
somars1998@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0971-1090

Метою статті було дослідження ролі гумору в промовах політиків, яке проводилося на основі **методів** спостереження, порівняння, аналізу, функціонального та описового методів.

Результати. Виявлено, що гумор використовується для провокування опонента на агресію, розрядки напруженої обстановки, підкріплення жартом миролюбного настрою та дозволяє сторонам знайти компроміс. Він використовується для провокування опонента на агресію або інші дії, що тим самим ставить опонента в невідгідне становище. Зазначено, що гумор вивчають із позицій трьох підходів: теорії переваги, теорії невідповідності і теорії полегшення. Особливу увагу звернено на промови колишнього американського президента Барака Обами. З'ясовано, що політик не нехтує і таким стилістичним прийомом, як іронія. Іронічний жарт, навпаки, посилює ефект комічного, роблячи висловлювання більш експресивним. Продемонстровано, що жарти можуть мати позитивний і негативний вплив на адресата. Гумор ефективний у межах спонтанної, а не підготовленої комунікації. У конфліктних ситуаціях роль гумору є неоціненою. Вчасно сказане жартівливе слово розряджає атмосферу, дозволяє сторонам заспокоїтися та знайти консенсус, не відчуваючи тиску. Гумор є своєрідною формою неформальної комунікації в багатьох сферах соціальної діяльності. Як вид неформальної комунікації він не має таких жорстких рамок цензури, на відміну від тієї інформації, яку соціум отримує з офіційних джерел. Саме «несерйозність» і простота сприйняття допомагає привернути пильнішу увагу до політичних питань більш широкої аудиторії, ніж строга термінологія формальних джерел соціально-політичних комунікацій, у той час як політик, який застосовує гумор проти опонента, найчастіше звертається до публіки, підкреслюючи спільність із нею, її інтересами, потребами. Це виступає спробою перетягнути аудиторію на свій бік, послабивши, таким чином, позицію суперника.

Висновки. Політики високого рівня часто побоюються бути клоунами чи дотепниками. Проте традиція гумористичної поведінки політика в американській культурі існує, оскільки політика є, в першу чергу, управлінням людьми, переконанням і участю, а не силою та примушуванням. Барак Обама широко використовує у промовах жарти для утримання влади, завоювання довіри адресатів, підтримки їхньої симпатії.

Ключові слова: політик, неформальна комунікація, комічне, жарт, іронія.

HUMOUR IN THE POLITICAL DISCOURSE

Baranova Svitlana Volodymyrivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Germanic Philology Department
of the Sumy State University
s.baranova@gf.sumdu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-9425-9774

Kalinichenko Iryna Petrivna,
Student
of the Sumy State University
somars1998@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0971-1090

The purpose of the article is to investigate the role of humour in the speeches of politicians. **The methods** of observation, comparison, analysis, functional and descriptive methods are employed. The article provides the variants of humour conveying in translation.

Results. It has been revealed that humour is used to provoke the opponent to aggression, to remove the tension, to be supported by a joke of peace-loving mood, it allows the parties to find a compromise. Humour is also used to provoke an opponent to aggression or other actions, thus putting the opponent at a disadvantage. Special attention is paid to the speeches of the former American president Barack Obama. The politician is found not to neglect such a stylistic device as irony. The ironic joke reinforces the comic effect, making the joke more expressive. The most important goal with which politicians generally use humour in politics is to remove the tension

or to reinforce a joke with a peace-loving mood. Humour is effective within spontaneous rather than prepared communication. In conflict situations the role of humour cannot be exaggerated. In time, the funny word lightens the mood, allows the parties to calm down and find a compromise without pressure. Humour is a form of informal communication in many areas of social activity. As a kind of informal communication, it does not have such a rigid framework of censorship, unlike the information that society receives from official sources. It is the so-called lack of seriousness and simplicity of perception that help to draw attention to political issues of the wider audience than the strict terminology of formal sources of socio-political communication while a politician who uses humour against an opponent often appeals to the public, emphasizing community with them. This is an attempt to attract the audience to his / her side, thus weakening the position of the rival.

Conclusions. High-level politicians are often afraid of being clowns or witty persons. However, the tradition of humorous behaviour of politicians in the American culture exists because politics is primarily about governing people, beliefs and participation rather than force and coercion. Barack Obama uses jokes in his speeches extensively to retain the power, to earn trust of the addressees, to maintain their sympathy.

Key words: politician, informal communication, comic, joke, irony.

1. Вступ

Гумор і політика, два не пов'язаних між собою феномени, насправді є соціальними явищами. Політику потрібна гнучкість думки, щоб вижити в політичному світі. Тому вважаємо актуальним проаналізувати промови сучасних англомовних політиків та виявити, які функції виконує гумор у політичному дискурсі і за допомогою чого створюється ефект комічного.

Проблематиці дослідження гумору в сучасному англомовному політичному дискурсі присвятили свої роботи А. Дмитрієв (Дмитрієв, 1998), О. Шейгал (Шейгал, 2000) та інші. Політичний дискурс можна розглядати, як мінімум, у трьох аспектах: філологічному, як і будь-який інший текст, при цьому треба зважати на «фон» – політичні та ідеологічні концепції, що панують у світі інтерпретатора; соціопсихолінгвістичному – під час оцінювання досягнення прихованих чи чітко виражених цілей мовця, які є, безумовно, політичними; індивідуально-герменевтичному – під час виявлення особистісних смислів автора чи інтерпретатора дискурсу в певних умовах.

Актуальність теми пов'язана з підвищенням інтересу науковців до дискурсу політиків. **Мета** пропонованої статті – дослідити роль гумору як одного з базових концептів будь-якої етнічної спільноти в політичному дискурсі (на матеріалі промов Барака Обами). Для її досягнення слід вирішити такі **завдання**: з'ясувати сутність явища гумору та проаналізувати його основні функції в зазначеному дискурсі.

2. Тлумачення поняття «гумор»

Будь-який дискурс, у тому числі й політичний, за своєю природою спрямований на вплив на адресата, враховує систему поглядів потенційного інтерпретатора з метою модифікування намірів, думок та мотивування дій аудиторії. Слово “*humo(u)*” прийшло до англійської мови від латинського слова “*umor*” – рідина тіла через французьке слово “*humor*” – рідина тварини чи рослини (середина XIV ст.). У середньоанглійській мові слово “*humour*” використовувалося у сфері фізіології на позначення однієї із чотирьох рідин тіла, пропорції яких вважалися необхідними для визначення душевного стану людини (Шейгал, 2000: 39).

У сучасних тлумачних словниках денотат *humo(u)r* включає 6 іменникових та 2 дієслівних значення: 1) якість смішного; 2) здатність бачити смішне і сміятися; 3) кумедна ситуація; 4) настрій; 5) примха; 6) рідина людського тіла; 7) пристосовуватися до бажань інших; 8) бути добрим та терплячим (Online Collins English Dictionary, 2007).

Політичний гумор мало чим відрізняється від гумору взагалі у його розумінні та функціях. У вивченні гумору виділяють три види підходів: теорія переваги, теорія невідповідності і теорія полегшення.

Відповідно до теорії переваги головним джерелом задоволення є почуття власної переваги: піднесення себе над чужими недоліками, порівняння одного об'єкта з іншими, підвищення власної самооцінки. У цьому випадку сміх – це неодмінно сміх над кимось, над вадами та недосконаlostями, з позиції переваги.

Теорія невідповідності вказує на комічність ситуації, у якій герой або об'єкт «жарту» виявляється в обставинах, невідповідних його статусу, становищу або абсурдних безпосередньо для нього. Природа сміху згідно із цією теорією полягає в тому, що людина сміється не тільки коли бачить у гуморі власну перевагу, а й коли розуміє абсурдність ситуації, невідповідність стереотипного образу і реального факту. Звідси така популярність гумористичних каламбурів.

Теорія полегшення пояснює гумор як спосіб захисту від агресії, можливість посміятися над яким-небудь неприємним явищем, перетворити гнів, злість і негатив у привід для жартів. Відповідно до цієї концепції радість і страх – близькі за природою своєю емоції, що мають тільки різні фізіологічні реакції у вигляді тремтіння і сміху. При цьому об'єкт, який є джерелом початкового негативу, надалі стає об'єктом жартів (Дудар, 1987: 124).

Крім досліджень ролі гумору в переконанні, вивчають, як політичний гумор впливає на отримання інформації – прямо та опосередковано. Сьогодні дослідження показують, що вплив політичного гумору може бути пов'язаний із розпізнаванням інформації та поінформованістю глядача / читача (Борботько, 1989: 103).

Включаючи гумор у свої політичні виступи, політики переслідують такі цілі:

- завоювання довіри електорату;
- утримання симпатії до себе;
- усунення опонентів.

Гумор зазвичай ефективний у межах спонтанної, а не підготовленої комунікації. Гумор, іронія, сарказм надзвичайно небезпечні, оскільки заздалегідь заготовлені жарти в переважній більшості випадків закінчуються невдачею для оратора (Ратмайр, 2007: 223).

(1) *On other debates I was more energetic. After all, I slept very well at the first* (First Presidential Debate: Obama vs. Romney NDC, 4.10.2012).

(2) *На інших дебатах я був більш енергійний. Адже я дуже добре виспався на перших.*

Образливі жарти, навішування ярликів у виступах політиків майже завжди викликають не підтримку, а відчуження.

(3) *As for bowling, I have begun to train and even I have progress, but so far I feel as the participant of the Olympic Games for mentally retarded* (The Tonight Show with Jay Leno, 19.03.2009).

(4) *Що стосується боулінгу, я почав тренуватися і навіть прогресую, але поки відчуваю себе як учасник Олімпіади для розумово відсталих.*

Усі форми гумору політиків є своєрідною аргументацією на конкретні реальні ситуації, що є аргументами чи контраргументами конкуруючих політиків.

Відкрита агресивність останніх перетворюється на мирну форму, яка для них, зрештою, є більш прийнятною. Окрім того, політик, який застосовує гумор проти опонента, найчастіше звертається до публіки, підкреслюючи спільність із нею. Це виступає спробою залучити аудиторію на свій бік, послабивши позицію суперника (Кулинич, 1999: 65).

(5) *Is this dinner too tacky for The Donald? What could he possibly be doing instead? Is he at home, eating a Trump Steak — tweeting out insults to Angela Merkel? What's he doing?* (Obama's Speech at the White House Correspondents' Dinner, 8.11.16)

(6) *Ця вечеря, що, занадто кричуща для Дональда? Які інші справи в нього можуть бути? Може, він сидить вдома, їсть «трамповський стейк» і публікує у Твіттері образи на адресу Ангели Меркель? Чим він займається?*

3. Функції гумору

Функціонально політик-жартівник може переслідувати декілька цілей. По-перше, можна визначити слабкі й сильні сторони опонента.

(7) *Look, I've said how much I admire Hillary's toughness, her smarts, her policy chops, her experience. You've got to admit it, though, Hillary trying to appeal to young voters is a little bit like your relative just signed up for Facebook. "Dear America, did you get my poke?" "Is it appearing on your wall?" "I'm not sure I am using this right. Love, Aunt Hillary." It's not entirely persuasive* (Obama's Speech at the White House Correspondents' Dinner, 8.11.16).

(8) *Я говорив, наскільки захоплююся силою Гіллари, її розумом, майстерністю в політиці і досвідом. Але потрібно визнати, що звернення Гіллари до молоді нагадує картинку, коли хтось із ваших старших родичів заводять собі сторінку в Facebook. «Дорога Америка, чи отримала ти мій стусан? Він з'явився на твоїй стіні? Я не впевнена, чи правильно все зробила. З любов'ю, тітка Гіллари». Це не дуже переконливо.*

По-друге, за необхідності можна неявно підказати йому вирішення конфлікту.

(9) *Even some foreign leaders, they've been looking ahead, anticipating my departure. Last week, Prince George showed up to our meeting in his bathrobe. That was a slap in the face. A clear breach in protocol. Although while in England I did have lunch with Her Majesty, the Queen, took in a performance of Shakespeare, hit the links with David Cameron — just in case anybody is still debating whether I'm black enough, I think that settles the debate?* (Obama's Speech at the White House Correspondents' Dinner, 8.11.16)

(10) *Навіть деякі іноземні лідери заздалегідь готуються до моєї відставки. Минулого тижня принц Джордж прийшов на нашу зустріч у піжамі. Це був справжній ляпас. Явне порушення протоколу. Хоча під час свого перебування в Англії я пообідав з Її величністю королевою, подивився п'єсу Шекспіра і пограв у гольф із Девідом Кемероном — це на випадок, якщо хто-небудь сумнівається, чи достатньо я чорний. Думаю, тепер питання вирішене.*

По-третє – спровокувати опонента на агресію або інші дії у відповідь, що ставлять опонентів у невідгдане становище.

(11) *Of course, unlike you, Volodymyr, I do not edit the articles before they are published* (VOA, 28.03.2015).

(12) *Звичайно ж, на відміну від тебе, Володимир, я не редакую статті до їхньої публікації.*

По-четверте, миролюбний настрій, підкріплений доброзичливим жартом, може привести до розрядки напруження та, зрештою, до взаємного задоволення (Дмитрієв, 1998: 132).

(13) *Meanwhile she has not aged a day. I asked her what secret and she said fresh vegetables and fruits. Probably worth to fence the garden?* (Obama's Speech at the White House Correspondents' Dinner, 8.11.16)

(14) *Тим часом вона не постаріла ні на день. Я запитав її, в чому секрет, і вона сказала: «Свіжі овочі та фрукти». Напевно, варто загородити сад?*

У конфліктних ситуаціях роль гумору є неоціненною. Вчасно сказане жартівливе слово розряджає атмосферу, дозволяє сторонам заспокоїтися та знайти компроміс, не відчуваючи тиску.

Політика високого рівня часто побоюється бути клоунами чи дотепниками. Проте традиція гумористичної поведінки політика в американській культурі існує, оскільки політика є, в першу чергу, управлінням людьми переконанням і участю, а не силою та примушуванням. Саме перше припускає використання тих чи інших форм гумористичного впливу (Лук, 1977: 65). Таку поведінку політики називають популізмом.

(15) *Worse that I took this weekend from Michael Bahman that I am the end of our days in the Biblical sense. That's what I understand my big act. I mean that no Lincoln, no Washington, don't do such things* (Obama's Speech at the White House Correspondents' Dinner, 8.11.16).

(16) *Гірше того, що я почув на цих вихідних від Майкла Бахмана, — що я є кінцем наших днів у біблійному сенсі. І це, як я розумію, мій великий вчинок. Я маю на увазі, що ні Лінкольн, ні Вашингтон не роблять таких речей.*

Використання гумору є способом стати популярним. Проте можуть існувати й інші цілі: привернути увагу аудиторії, розслабити її, знизити напруженість, показати впевненість у собі, залучити в суперечці оточуючих на свій бік. Впливаючи на адресата, гумор у тій або іншій комунікативній ситуації виконує одну або декілька функцій та служить діючим засобом прагматичного впливу (Ратмайр, 2007: 61).

Політичні жарти часто націлені на обігрування в жартівливій формі сучасних політичних подій (виборів, змін в уряді, нових реформ). Головними героями подібних жартів стають відомі політичні діячі: президенти, прем'єр-міністри, сенатори, губернатори, партійні лідери і т.ін. У таких жартах спостерігається порушення логіко-поняттєвих зв'язків.

(17) *And there's one area where Donald's experience could be invaluable and that's closing Guantanamo. Because Trump knows a thing or two about running waterfront properties into the ground* (Obama's Speech at the White House Correspondents' Dinner, 8.11.16).

(18) *І є ще одна область, в якій досвід Дональда буде незамінний. І мова про закриття Гуантанамо. Трамп знає, як зносити нерухомість із видом на море.*

Отже, використовуючи гумор у своєму виступі, політик намагається досягти таких цілей: визначити слабкі і сильні сторони опонента, неявно підказати вирішення конфлікту, спровокувати опонента на агресію, створити миролюбний настрій для розрядки напруження. У перекладі ефект комічного відтворюється засобами цільової мови.

4. Висновки

Дослідивши промови колишнього президента Америки Барака Обама, можна дійти висновку, що у промовах він широко використовує гумор для таких цілей: утримання влади, завоювання довіри адресатів, підтримка їхньої симпатії, акцентування переваг та недоліків опонента, провокування останнього, збереження своєї популярності.

Перспективи подальших досліджень можуть бути також зосереджені на особливостях самопрезентації промовця в дискурсах опозиційних ідеологічних систем або цінностей. Особливої уваги заслуговує вивчення дискурсів авторитарних мовних особистостей, а також виявлення ролі засобів масової інформації в інтерпретації стратегій і тактик адресанта політичної промови.

Література:

1. Борботько В.Г. Принципы формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике. 4-е изд-е. Москва : Либроком, 2011. 288 с.
2. Дмитриев А.В. Социология политического юмора: очерки. Москва : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 1998. 332 с.
3. Дудар Є.М. Антифас: Гумор та сатира. Київ : Дніпро, 1987. 519 с.
4. Кулинич М.А. Лингвокультурология юмора. Самара : Самара, 1999. 180 с.
5. Лук А.Н. Юмор, остроумие, творчество. Москва : Искусство, 1977. 183 с.
6. Ратмайр Р. Смех в деловом общении: комизм и вежливость. Логический анализ языка. Языковые механизмы комизма / отв. ред. Н.Д. Арутюнова. Москва : Индрик, 2007. С. 164–174.
7. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса : дис. доктора филол. наук : 10.02.01, 10.02.19. Волгоград, 2000. 431 с.
8. Online Collins English Dictionary. URL : <http://www.collinslanguage.com/> (дата звернення: 28.09.2019).

References:

1. Borbotko V. G. Printsipy formirovaniya diskursa: Ot psiholingvistiki k lingvosinergetike. 4 e izdanie. M. : Librokom, 2011. 288 p. [in Russian].
2. Dmitriiev A. V. (1998). Sotsiologiiia politicheskogo yumora: ocherki [Sociology of Political Humour: Essays]. Moscow: Rossiyskaia politicheskaiia entsiklopediia. 332 [in Russian].
3. Dudar Y. M. (1987). Antyfas: Gymor ta satyra [Antiphase: Humour and satire]. Kyiv: Dnipro. 519 [in Ukrainian].
4. Kulinich M. A. (1999). Lingvokulturologiia yumora [Linguocultural studies of humour]. Samara: Samara. 180 [in Russian].
5. Luk A. N. (1977). Yumor, ostroumiie, tvorchestvo [Humour, wit, creativity]. Moscow: Iskusstvo. 183 [in Russian].
6. Ratmair R. (2007). Smekh v delovom obshchenii: komizm i vezhlivost. Logicheskii analiz yazika. Yazykovyie mekhanizmy komizma otv. red. N. D. Arutiunova [Laughter in business communication: comic and politeness. Logical language analysis. The linguistic mechanisms of the comic]. Moscow: Indrik. 164-174 [in Russian].
7. Sheigal Y. I. (2000). Semiotika politicheskogo diskursa [Semiotics of Political Discourse]: dis. kand. filol. nauk: 10.02.01, 10.02.19. Volgograd. 431 [in Russian].
8. Online Collins English Dictionary. URL: <http://www.collinslanguage.com/> [in English].

Стаття надійшла до редакції 16.10.2019.
The article was received 16 October 2019